

ІНОЗЕМНІ СТУДЕНТИ-МУСУЛЬМАНИ М. КИЄВА: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ

В статті розглядається питання соціокультурної адаптації іноземних студентів-мусульман у вищих навчальних закладах міста Києва. Аналізуються особливості культурного, соціального, навчально-психологічного, лінгвістичного, побутового адаптаційного процесу на основі матеріалів польових досліджень.

Ключові слова: Україна, Київ, адаптація, студенти, мусульмани, освіта, іноземці, молодь.

В сучасних умовах інтенсивно розвивається поглиблення міжнародних відносин, особливо у сфері науки та освіти. Співробітництво в галузі освіти є одним з найважливіших завдань багатьох країн, оскільки молодь відіграє важливу роль у процесі зближення народів. У сучасному світі міждержавні освітні контакти інтенсивно розвиваються, збільшується кількість молодих людей, які бажають отримати освіту в іншій країні.

Характеризуючи сутність освітньої міграції її можна визначити, як масове соціокультурне явище, пов'язане з переміщенням людей за межі регіону чи країни постійного проживання з метою підвищення свого освітнього рівня, здобуття знань¹. Україна не є виключенням. До того ж, навчання іноземних студентів підвищує не тільки імідж закладу вищої освіти, але й імідж України².

Значну кількість серед студентів-іноземців в Україні становлять студенти-мусульмани. Необхідно зазначити, що про проблеми, котрі пов'язані з соціально-культурним адаптаційним процесом студентів-мусульман у місті Києві на сьогодні ще не створено жодної комплексної наукової праці. Ряд сучасних дослідників займаються окремими аспектами проблеми адаптаційного процесу іноземних студентів в Україні, причому є інформація як про студентів-іноземців у місті Києві, так і в інших містах України.

Кількість іноземних студентів, що навчаються в Україні, зростає. Так, якщо у 2000 році в Україні навчалось близько 18 тисяч іноземців, у 2007 році – 37 тисяч, у 2010 році – понад 44 тисячі³, то сьогодні в українських університетах навчається більше 66 тисяч іноземних студентів з 147 країн світу⁴.

При такій кількості студентів з інших країн постає актуальна проблема соціальної та культурної адаптації освітніх мігрантів, їх міжкультурної взаємодії з місцевими жителями та іноземними студентами з інших країн. Практика показує, що при вступі в нову культуру спілкування студент-іноземець, як правило, має різні види труднощів і проблем. Часто представники різних країн і культур знають не багато інформації один про одного, керуються стереотипними ідеями.

Питанням щодо вивчення загального процесу соціокультурної адаптації іноземних громадян в Україні займаються такі дослідники, як Н. С. Моргунова⁵, Ю. М. Гольденберг, Ю. М. Казаков, Є. Є. Петров⁶, О. Іщенко⁷, Сін Чжефу⁸, О. В. Тихоновський⁹, І. А. Добрянський¹⁰.

В. М. Мізюк¹¹, С. В. Королінська¹², К. А. Немець, П. А. Вірченко, Л. В. Ключко¹³, М. Б. Вовченко¹⁴, М. В. Мосьондз¹⁵, Лугова Т. В.¹⁶ вивчають питання адаптації у навчальному середовищі іноземних громадян на прикладі закладів вищої освіти.

Питання щодо звикання до нового соціокультурного простору під час навчання на підготовчому факультеті досліджували О. С. Рижченко¹⁷, Т. І. Довготько¹⁸, О. С. Дьолог¹⁹, Т. А. Погода²⁰.

На переконання більшості авторів вказаних робіт дуже впливає на процес адаптації підтримка, особливо в перші місяці перебування іноземця на новій території.

Так, 76% респондентів допомогли друзі, які є студентами-мусульманами, а іншим допомагали менеджери, викладачі та українські друзі²¹.

Проте, саме те, що вільний час вони проводять спільно зі студентами, які погано володіють українською або російською мовою ускладнює процес мовної адаптації студента²².

Так, частота спілкування з іноземними громадянами є суттєвим чинником, що визначає ставлення до них: чим частіше українські громадяни спілкуються з іноземцями, тим більший

рівень толерантності та поваги до останніх формується в українському суспільстві. Тобто потрібно забезпечувати більш тісне, дружнє та гармонійне спілкування між українцями та іноземними громадянами, які перебувають на території України²³.

Також важливо зазначити, що українська студентська молодь в основному не відчуває суттєвих відмінностей між іноземними студентами та іншими іноземцями, котрі перебувають на території України. Так, наприклад, ставлення 74,4% опитаних до іноземців, які не є студентами, є таким самим, як і до студентів-іноземців, 23,6% респондентів ставляться гірше до іноземців, які не є студентами, і 2,0% ставляться до іноземців, які не є студентами, краще, ніж до студентів-іноземців²⁴.

Було проведено опитування серед студентів-іноземців мусульман київських вищих навчальних закладів. Після опитування було встановлено, що є ряд причин чому іноземці обрали для свого навчання Україну, зокрема місто Київ. Так, 40% опитуваних зазначили причиною лояльну вартість навчання у місті Києві в порівнянні з їхніми країнами або країнами, де вони б бажали отримувати освіту, 14% вказали, що в Києві якісна освіта, краща ніж в їхніх країнах (Палестина, Ліван, Єгипет, Ємен). 18% не змогли отримувати освіту на території своїх країн, тому що мали погані оцінки в атестаті, коли закінчували шкільні навчальні заклади. 10% прибули на навчання разом з друзями або братами чи сестрами.

Так, студентом Національного медичного університету ім. О. О. Богомольця Абдулазізом Юсрі з Єгипту²⁵ було зазначено, що в Києві дуже гарна освіта, безпечне місце для проживання, легко жити, тому що в Кувейті, де він проживає з родиною, набагато дорожче і складніше навчатися. Респондент Ясін Набіня з Ірану²⁶ зазначив, що не дивлячись на те, що в Україні гарний рівень освіти, його приваблює те, що тут він отримує дешеву європейську освіту.

Обирали освіту у Києві для 52% респондентів батьки, інші самостійно обрали Україну за порадою родичів, друзів, або знайшовши інформацію в інтернеті, як це зробив Тамер Свайті з Палестини²⁷.

Загалом, залишитись в Україні після завершення навчання думають лише 14%, до Європи бажать поїхати – 18%, а ось працювати та жити в арабських країнах бажать 54% опитуваних, інші не визначились з країною, в якій бажать продовжити своє життя.

Цікавим є те, що серед респондентів 78% студентів подобаються українці, Мохаммед Ал Хадрамі з Ємену²⁸ вважає їх добрими людьми, які готові прийти на допомогу, проте іншим не подобаються українці по ряду причин, наприклад, Алі Рамзі Джаофар з Бахрейну²⁹ думає, що більшість з них холодні і грубі до іноземців. Також половина з опитуваних вважає, що українці гарно відносяться до мусульман, інша половина або не знає про відношення українців до мусульман або думає, що українцям мусульмани не подобаються. Так, Ахмед Хан з Пакистану³⁰ зазначив, що при поважливому відношенні до місцевих жителів, вони будуть взаємно поважати тебе у відповідь.

Однією з актуальних проблем перебування іноземців на території Києва є мовна проблема. Мовний бар'єр робить тяжким життя багатьох іноземців у місті Києві, тому що саме це ускладнює процес комунікації з місцевим населенням та побут. Респондентом Ахмедом Ал Хурані з Сирії³¹ було зазначено, що в перший місяць, коли він прибув до України, він був дуже стурбований тим, що не розумів про що розмовляють люди навколо нього, в магазині він не розумів, що написано і чи можна йому це вживати, він не знав, як запитати чи містяться там продукти, які мусульманам не можна вживати. Студент Мохамед Наср з Ємену³² прибув до гуртожитку взимку і в його кімнаті було дуже холодно, самостійно він не зміг пояснити це, йому допомогли друзі, які вже оволоділи певним рівнем мови.

Важливим бар'єром для повноцінної адаптації звичайно стала зимова погода, яка визвала у багатьох іноземців різні емоції. Варто зазначити, що серед опитуваних 46% вважають клімат в Києві чудовим, 30% – поганим, 24% – відносяться нейтрально. Так, респондент Мужштаба Насер з Судану³³ розповідав, що холод взимку для нього не страшний, на відміну від побічних факторів, наприклад таких як лід, адже він часто падає. А ось студентка Хагер Фарід з Єгипту³⁴ була дуже щаслива побачивши зиму, тому що вперше побачила сніг, хоча сильний холод їй не подобається. Вона згадувала, як раділа немов мала дитина та гралась зі снігом, чого не очікувала сама від себе.

Для комфортного процесу адаптації дуже важливе місце проживання. Так, 72% з опитуваних респондентів вирішили проживати в квартирі самостійно або разом з друзями. Студентка Фадва ал Шейх Сулейман³⁵ з Сирії зазначила, що проживання в квартирі дає їй більше особистого простору і там набагато чистіше, аніж в гуртожитку. А ось 28% студентів, які обрали місцем свого проживання у Києві гуртожиток, не в захваті від бруду, але аргументують свій вибір, як респондент з Єгипту Мерна Махмуд Шавки³⁶ тим, що проживання в гуртожитку набагато дешевше.

Зі всіх опитаних 72% пробували куштувати українські страви, із них 33% респондентів зазначили, що вони є смачними, так, наприклад, студент з Єгипту Махмуд Матар³⁷ в захваті від котлети по-київськи.

Важливою частиною буденного життя мусульман є відвідування мечеті, проте в Києві тільки 32% опитуваних мусульманських студентів ходять до мечеті кожної п'ятниці, 20% – іноді, якщо є можливість та час для мечеті, а ось 48% не ходять до мечеті взагалі, аргументуючи це графіком навчання, або відсутністю вільного часу. В священний місяць Рамадан 60% дотримувались посту, при тому більша частина з них робили це не кожен день, як студент з Єгипту Абдельхамід Нассрельдін Абдельхамід³⁸ зауважив, що в Україні минулого року піст тривав для нього лише близько 19 годин.

Зазвичай вільний час опитані мусульманські студенти проводять так: 60% респондентів, гуляючи по місту, з друзями або в кафе, інші 40% – віддають перевагу проведенню свого дозвілля вдома.

Таким чином, основні чинники адаптації іноземних студентів визначаються комплексом факторів, серед яких – психологічні, побутові, лінгвістичні, соціокультурні та навчальні. Так, саме від успішності початкового процесу пристосування залежить їх майбутнє перебування на території країни, де вони здобувають освіту.

¹ Гринькевич О. С. Освітня міграція в Україні та світі: інституційне середовище та напрями державного регулювання // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3 (101). – С. 256.

² Оніщенко Т. Є., Мельник І. В., Рябокони О. В. Досвід організації навчального процесу з англійськими студентами на кафедрі інфекційних хвороб // Запорозький медичний журнал. – 2013. – № 4. – С. 61.

³ Довгоцько Т. І. Розвиток системи підготовки іноземних студентів в Україні // Вища освіта України. – 2012. – № 3 (додаток 2). – Т. 2. – С. 103.

⁴ Статистика кількості іноземних студентів Міністерства освіти та науки України. Український державний центр міжнародної освіти. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://studyinukraine.gov.ua/uk/zhyttya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>

⁵ Моргунова Н. С. Особливості включення іноземних студентів до іншомовного середовища українського ВНЗ // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції 12–13 жовтня 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uapryal.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/Sbornik_konf.-12-13.10.2017.pdf

⁶ Гольденберг Ю. М., Казаков Ю. М., Петров Є. Є. Адаптація іноземних студентів до навчання у вузах як соціальна проблема // «Світ медицини та біології». – № 1. – 2013. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/S_med_2013_1_50

⁷ Іщенко О. Інтернаціоналізація студентського освітнього середовища: особливості протікання процесу в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/10503/1/03.pdf>

⁸ Сін Ч. Адаптація іноземних студентів до навчання у вищих закладах України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/oru_2016_7_4

⁹ Тихоновський О. В. Адаптація студентів-іноземців до навчання в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2015_1_30

¹⁰ Добрянський І. А. Адаптація іноземних студентів до навчання в українських ВНЗ в контексті європейського простору вищої освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2013_5_3

¹¹ Мізюк В. М. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища Івано-Франківського національного медичного університету // Галицький лікарський вісник. – 2014. – Т. 21. – № 1. – 2014. – [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/glv_2014_21_1_30

¹² Королінська С. В. Деякі проблеми адаптації іноземних студентів англійського відділення НФаУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sportedu.org.ua/html/journal/2011-N4/11ksvnpu.pdf>.

¹³ Немець К. А., Вірченко П. А., Ключко Л. В. Актуальні питання адаптації іноземних студентів до навчання у вищих навчальних закладах України (із досвіду роботи кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://periodicals.karazin.ua/issuededu/article/view/8931/8452>

¹⁴ Вовченко М. Б. Адаптація іноземних студентів 1–2 курсів у Запорізькому державному медичному університеті. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mosv_2014_3%28dod.%29__15

¹⁵ Мосьондз М. В. Соціокультурна адаптація іноземних студентів в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchdusoc_2014_244_232_9

¹⁶ Лугова Т. В. Соціокультурна адаптація іноземних студентів до навчання у ВНЗ України (досвід Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди). – [Електронний ресурс]. – Ре-

жим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2017_144_20

¹⁷ Рыжченко О. С. Способы адаптации и социализации иностранных студентов подготовительного отделения к условиям обучения в украинских вузах. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2015_4_9

¹⁸ Довгоцько Т. І. Адаптація іноземних студентів до освітнього середовища України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/20750/1/%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>

¹⁹ Дьолог О. С. Психологічні аспекти формування комунікативних потреб студентів-іноземців // Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції 12–13 жовтня 2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uarpyal.com.ua/wp-content/uploads/2017/10/Sbornik_konf.-12-13.10.2017.pdf.

²⁰ Погода Т. А. Міжетнічні відносини у студентському середовищі – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dse.org.ua/arhcrive/14/10.pdf>

²¹ Архів кафедри етнології та краєзнавства (далі – АКЕК). – Ф. 44. – П. 2.

²² Рыжченко О. Способы адаптации и социализации иностранных студентов подготовительного отделения к условиям обучения в украинских вузах. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NovKol_2015_4_9

²³ Міграційні процеси в Україні: сучасний стан і перспективи. / За ред. О. В. Позняка. – Умань, 2007. – С. 89.

²⁴ Погода Т. А. Міжетнічні відносини у студентському середовищі // Міграційна політика та етнічні проблеми. – 2010. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dse.org.ua/arhcrive/14/10.pdf>

²⁵ АКЕК. – Ф. 44. – П. 2. – Арк. 31.

²⁶ Там само. – Арк. 38.

²⁷ Там само. – Арк. 2.

²⁸ Там само. – Арк. 25.

²⁹ Там само. – Арк. 32.

³⁰ Там само. – Арк. 4.

³¹ Там само. – Арк. 13.

³² Там само. – Арк. 23.

³³ Там само. – Арк. 5.

³⁴ Там само. – Арк. 43.

³⁵ Там само. – Арк. 30.

³⁶ Там само. – Арк. 18.

³⁷ Там само. – Арк. 36.

³⁸ Там само. – Арк. 47.

В статье рассматриваются вопросы социокультурной адаптации иностранных студентов-мусульман в высших учебных заведениях города Киева. Анализируются особенности культурного, социального, учебно-психологического, лингвистического, бытового адаптационного процесса на основе материалов полевых исследований.

Ключевые слова: Украина, Киев, адаптация, студенты, мусульмане, образование, иностранцы, молодежь.

The article deals with the issues of sociocultural adaptation of foreign Muslim students in higher educational establishments of the city of Kyiv. The peculiarities of cultural, social, educational-psychological, linguistic, domestic adaptation process on the basis of field research materials are analyzed.

Keywords: Ukraine, Kyiv, adaptation, students, Muslims, education, foreigners, youth.